

!דפ?פ?פ?פ?

ושננתם לבניה ודברתם בם בשבת בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

פרשת השבוע למשפחה • כו טבת תשס"ח • 4 ינואר 2008

מושג השבוע: קוצר רוח

מדי, טרודים מדי בשלנו מכדי להיפתח לאחר, דוגמת האיש הרציני שכנגדו מוחה הנסיך הקטן בספר הנושא את שמו. אבל אם נקדיש זמן מה להיפתח לאחר, להקשיב לו ולמה שיש לו להגיד לנו, לפנות לכך קצת מקום בעולמנו, יתכן מאוד שנגלה עולם חדש, בלתי מוגבל, במקום להישאר משועבדים לדעות הקדומות שלנו.

בן ארצא

"ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה" (וי', ט"ו). הביטוי קוצר רוח בא כאן להמחיש את כובד העבדות ואת הסבל של בני ישראל, עד כדי כך שהם לא שומעים את משה שבא לדבר איתם על חירות ועל חיים טובים יותר. בגלגול המודרני שלו, המונח קוצר רוח הוא ביטוי נרדף לחוסר סבלנות. ואולי, לאור משמעות זו, התיאור בפרק ו' של ספר שמות יכול לשמש משל למה שקורה לנו היום: אנחנו עסוקים

פרשת וארא (שמות ו' פסוק ב' – ט' פסוק ל"ה)

שאלה למחשבה

בגלל שהיאור הוא מקור המים הראשי והיחיד של מצרים? או בגלל שהמצרים ראו בו אליל? ואולי יש סיבות אחרות, עמוקות יותר?

ומדוע הפכו המים דווקא לדם? האם יש קשר, לדעתכם בין הפיכת מי היאור לדם לבין הגזרה שגזר פרעה על ילדי העברים: "כל הבן הילוד היאורה השליכוהו..."?

ומדוע, לדעתכם צווה ה' דווקא לאהרון להכות ביאור? למה לא עשה זאת משה עצמו?

כתשובה אפשרית לשאלה זו ברצוני להביא לפניכם מדרש: "אמר לו הקב"ה למשה: כששמה אותך אמך יוכבד בתיבה, על היאור, שמרו עליך המים. לכן, לא ראוי שאתה תפגע במים אלה. לא יפה לפגוע במי שעזר לך. לפיכך, עליך לבקש מאהרון אחיד שיכה הוא את היאור במטה שלו". (מעובד על פי שמות רבה).

מה דעתכם על המדרש? איזה עיקרון מוסרי אפשר ללמוד ממנו?

פעילויות

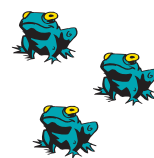
הציגו בפנטומימה מכות שונות, ובקשו מבני המשפחה לנחש מהי המכה המוצגת.

שבת שלום,
חנה אילון
קשת ירושלים

"וַיֹּאמֶר אֱלֹשֶׁה, אֶת לֵב פְּרָעָה; וַהֲרַבֵּיתִי אֶת אוֹתֵנִי וְאֶת מוֹפְתֵי, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְלֹא-יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרָעָה..." שמות פרק ז', ג-ד. כיצד אפשר להבין את הודעתו של ה' שהוא יקשה את לב פרעה? האם לפרעה אין בחירה חופשית בעניין? ואם ה' נוטל מפרעה את הבחירה בעניין זה, אזי מדוע הוא מעניש אותו ואת בני עמו?

הנושאים המרכזיים בפרשה

- ◆ משה מביא את בשורת הגאולה לישראל
- ◆ משה ואהרון דורשים מפרעה לשחרר את בני ישראל
- ◆ ה' מכביד את לב פרעה והוא מסרב בתקיפות לשחרר את בני ישראל
- ◆ ה' מכה את מצרים במכות קשות:

- מכת דם
- מכת צפרדע
- מכת כינים
- מכת ערוב
- מכת דבר
- מכת שחין
- מכת ברד

פרשה וארא היא פרשה סוערת ואלימה. המכות נחתות על מצרים בזו אחר זו, ועקשנותו של פרעה מתגברת והולכת. מבין כל המכות בחרנו להתעכב מעט על המכה הראשונה, מכת הדם.

שאלות לדיון

מדוע לדעתכם המכה הראשונה פוגעת דווקא ביאור? האם

וירקרקים-צהבהבים. ראוי להיזהר בקביעה שהאפרסמון הינו שיח מסוג Commiphora, שאליו משתייך צמח בושם נוסף - המור ועוד כ-100 מינים נוספים, כמו-גם האפשרות שהאפרסמון שייך ל- Boswellia שאליו משתייכת הלבונה.

מוצאו של האפרסמון הוא בדרום חצי האי-ערב בתימן - הלא היא ממלכת שבא. ואכן ממלכת שבא הביאה לשלמה המלך "זהב ובשמי הרבה מאד ואבן יקרה, לא בא כֶּבֶשׂם ההוא עוד לרב" (מלכים א' י, י). לפי מסורת חז"ל גנו יאשיהו את שמן המשחה (ששמש עד אז למשיחת קודש), ומאותה שעה משחו את המלכים בשמן אפרסמון בלבד. "אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון" (הלכות מלכים ומלחמות פרק א יג). עם חורבן בית ראשון בשנת 586 לפנה"ס רוב העם מוגלה פרט ל "מדלת הארץ השאיר נבזראדן רב טבחים לכורמים וליוגבים" (ירמיה נב, טו). בתלמוד מוסבר כי ה"כורמים" הם מלקטי האפרסמון מעין גדי ועד רמתא (בבלי, שבת כו). כתבי פליניוס מעידים כי זמן קצר לאחר המרד הראשון מטעי האפרסמון תפקדו היטב ושנדרשו שלם מיסים. חפירות ארכיאולוגיות ביריחו ובאזור ים המלח חשפו מטעים ומתקנים תעשייתיים להפקת שמן האפרסמון מתקופת החשמונאים. בזמן מרד היהודים ברומאים נעשה ניסיון להשמיד ולטשטש את הידע בהכנתו.

היהודים סיכנו את חייהם בקרב זה וניסו להשמיד את האפרסמון, אך הרומאים הגנו על כל עץ ועץ. למרות זאת, נמשך גידול האפרסמון. בחפירות שנערכו לאחרונה בשמורת טבע עינות צוקים על ידי פרופסור יזהר הירשפלד נתגלה מתקן גדול מהתקופה ההרודיאנית, ממנו הפיקו את תמצית בושם האפרסמון. סוד גידול האפרסמון כמעט ונשבר כאשר המצביא הרומי אנטוניוס העניק לקליאופטרה אהובתו את כל אזור יריחו ואת כל גני הבושם של נאות עין גדי. הרודוס מלך יהודה לא אהב מחווה זו ומיהר לחכור מממלכת מצרים את האזור בכסף. בהתבסס על מקורות תלמודיים, נראה כי הרומאים עודדו מגדלי אפרסמון יהודים לעסוק במשלח-ידם ברמתה, מזרחית לירדן.

תימוכין לכך ייתכן ונמצאים במפת מידבא (המתוארכת למאה השישית-שביעית לספירה) - סימונים של גידול שניתן לזהותו כצמחי אפרסמון מופיעים משני עברי הירדן. זוהי התקופה שבה נכתבה קללת הסוד רזה דקרתא ברצפת בית הכנסת בעין-גדי. זה גם כנראה סוף עידן הזהב של האפרסמון, שגידולו הולך ונעלם עם השתלטות הנצרות על ארץ-ישראל. הרבה יותר מאוחר, באמצע תקופת ימי הביניים, הכניסיה הקופטית הצליחה זמן מה לגדל שיח אפרסמון או סביר יותר - קרוב משפחה דומה שיובא מערב, ונקרא בלסם. אולם, גידול השיח והפקת האפרסמון כלל לא היו קלים, נדרשה לכך מיומנות לא מועטה והעצים בגן זה החלו לגווע. ניסויים בהחיאת הגן במהלך המאות ה-16 וה-17 בעזרת עצים שיובאו מחצי-האי ערב נחלו כישלון, והמומחיות הנדירה של גידול צמח זה, אשר הייתה ידועה למתי-מעט והייתה אפופת אמונות טפלות, אבדה במות השיחים.

לפני כשלושים שנה נחשף בחפירות עין-גדי בית-כנסת יהודי עתיק מתחילת המאה ה-6 לספירה. על רצפת בית-כנסת, בין הברכות הופתעו החוקרים לגלות כתובת פסיפס ארמית ובה קללה: "...מי שיגלה סוד הקריה (רזה דקרתה) לגויים - זה שעניו משוטטות בכל הארץ ורואה נסתרות, הוא ישים פניו באיש ההוא ובזרעו ויעקור אותן מתחת השמים." שבועה זו עוררה דיונים ומחלוקת ביחס למהות סודה של הקהילה. האם הסוד מתייחס לטכנולוגיה ייחודית כלשהי? הפתעה נוספת גדולה נמצאה באותה תקופה במקום סמוך, במערות קומראן נמצאה פכית חרס קטנה ובה נוזל שמנוני ובלתי מזוהה. לאחר אנליזה כימית הועלתה ההשערה כי מדובר בממצא סנסציוני שעד עכשיו לא היו בטוחים כלל בקיומו והוא שמן האפרסמון.

יוסף בן מתתיהו מתאר את אזור יריחו ועין-גדי: "הארץ הזאת היא גן אלוהים, אשר בו גדלים העצים היקרים וכלילי היופי למיניהם למכביר... יריחו הוא מקום משמני ארץ יהודה, ושמה האדמה מגדלת הרבה תמרים וגם צרי (אפרסמון)". סביר להניח כי "הרזה דקרתה" נגע לסוד גידול האפרסמון. שמן האפרסמון ששימש לקטורת, בושם ותרופות היה כל כך יקר עד שהיסטוריון רומאי בשם פליניוס טען כי כמות משמן זה, השווה לחצי ליטר של ימינו, מחירה 300 דינר (סכום עתק באותם ימים) ויכולה להגיע אפילו עד ל-1000 דינרים. שמן האפרסמון מופיע במקורות רבים, יהודיים ונוכריים, בעיקר מתקופת הבית השני, כבושם היקר והמפורסם בעולם העתיק כולו. שיח האפרסמון שממנו הפיקו את השמן המיוחד גדל כנראה אך ורק בנאות המדבר על שפת ים המלח, בעיקר בעין גדי. סוד גידולו, השבחתו והפקתו היה ידוע למספר מצומצם ביותר של אנשים שגידלו והשביחו את שיחי האפרסמון והם שמרו על סודם מכל משמר. הסוד כל-כך נשמר עד כי היום לא ברור מהו צמח האפרסמון (אין זה כמובן הפרי הנהדר הנוכחי שמקשט את סלט פירות הסתיו). תיאור האפרסמון ורוב העובדות הקשורות בצמח זה לוטים בערפל, לכן קשה הגדרתו הבוטנית של הצמח.

האפרסמון זוהה על-ידי הבוטנאי הנודע יהודה פליקס עם הצרי, צרי גלעד, בושם, קטף ונטף, המוזכרים במקרא למעלה מארבעים פעמים. הוא התבסס גם על הרמב"ם, שזיהה קטף עם "אילן האפרסמון הנקרא בלשם". מסובך ביותר הינו הקשר בין שם הצמח העממי לבין ההגדרה הבוטנית וזאת מכיוון שלא נשאר זכר משיח האפרסמון שבית ביריחו ועין גדי. אולם כנראה שעברו המהולל והמסתורי של האפרסמון דרבן בוטנאים רבים לכנות צמחים שנמצאו בדרום ערב, בסומלי, אתיופיה, הודו ועוד בשמות שקשורים לצמח האפרסמון המקראי. כך, יוחס על ידי בוטנאים רבים האפרסמון לצמח Commiphora gileadensis או C.opobalsamum השם מתייחס לשמו ההיסטורי, בלסם עם התוספת opo שמשמעותו הינה מיץ (השרף הנוזלי) והתוספת gileadensis מתייחסת לשמו הנוסף צרי גלעד. זהו שיח אשר גובהו יכול להגיע עד כדי חמשה מטרים, בעל עלים קטנים, הנושרים בעונת הקיץ ופרחיו קטנים

ניסיונות החייאת גידול האפרסמון המשיכו בבית-המרקחת של המנזר הפרנציסקני בעיר העתיקה של ירושלים, כאשר בשנת 1719 יצרו שם תרופה המבוססת על מיצוי בכוהל של תערובת צמחית, אולם גם כיום תעלומת סוד קהילת עין-גדי והאפרסמון נותרה בעינה.

איאג יאספסברג בן-יפאטל ושמאן בן-יפאטל
אם וסב של תלמידות בגן ובכיתה ב' קשת בייס בן גוריון

"ואני אקשה, את לב פרעה..."

החוויה הזכורה לי מלא מעט וויכוחים היא שהמרחק בין ניצחון בוויכוח לבין שכנוע הוא רחוק מאוד, אתה יכול להוכיח באותות ובמופתים כי טיעוניך הם הצודקים/הגיוניים/מוסריים ולהשאיר את הצד השני ללא מענה, אולם מכאן ועד לשכנע אותו לקבל את דעתך הדרך עוד ארוכה. פרעה הוא דוגמה מצוינת של אדם שאפשר להגיד עליו מראש כי גם אם יבואו עליו מכות מצרים עדיין יישאר איתן בדעתו.

בהזדמנות זו ארצה להתייחס לדבריה של איילת להמן שהתפרסמו בדף של פרשת ויחי (גיליון 47). איילת מצרה על כי העלון נסוב סביב פרשת השבוע וכי עיצובו ככה מגביל במודע ושלא במודע את התכנים. אין לי אלא להצטרף לקריאתה של איילת להרחיב את מעגל הכותבים ואת מגוון הדעות. אילת טוענת כי פרשת השבוע וההתייחסות אליה היא פרקטיקה דתית אשר איננה מדברת אליה ואל הציבור החילוני. אני מסכים, אבל לעניות דעתי זו בדיוק הבשורה שאנחנו מבאים ב"קשת", להנחיל לילדינו את היכולת להתייחס למקורותינו מבלי לחשוש כי הם עוסקים במשהו דתי/ארכאי אלא במשהו שלהם שיש להם חירות לעשות בו כבשלהם. מבחינה זו דווקא אנו הדתיים לא פעם חוטאים בקיבעון וחוזרים שוב לאותה גירסה דינקותא, הייתי רוצה לשמוע ולקרוא יותר דעות רעננות של בלתי משוחזרים. החיבור שלנו בקשת הוא סביב המקורות ולא הייתי רוצה לראות ממד זה נדחק לקרן זוית.

שי מאגלן

אב לתלמידים בגני קשת

לדגנית ורמוס ומשפחתה

משתתפים בצערכם

במות האב-הסב

שם טוב שוקרון ז"ל

חברי קהילה גשר

עקרון הבחירה החופשית הינו אחד מעקרונות היסוד הנ במחשבת ישראל והן בפילוסופיה הכללית. עקרון זה הוא הבסיס וההצדקה לכל מערכת המשפט והענישה - האדם אחראי למעשיו והוא בלבד בוחר אם לבצעם, ולכן נושא באחריות לתוצאות. על מנת לנתק קשר זה של בחירה ואחריות אנו נזקקים להגדיר את האדם כלא שפוי, כלומר נעדר חלק עיקרי ממהותו כאדם.

בשלחו את משה להוציא את משה ואהרן אל פרעה ה' מתאר תהליך שמרבית הפרשנים לאורך הדורות התקשו בו (פרק ט):

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, רְאֵה נִתְּנִיךָ אֱלֹקִים לְפָרְעָה; וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ, יִהְיֶה נְבִיאָךְ. בְּאֵתָהּ תִּדְבֹּר, אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶה; וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ יִדְבֹּר אֶל-פָּרְעָה, וְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. וְאַתָּה, אֵת לֵב פָּרְעָה; וְהִרְבִּיתִי אֶת אֹתֹתַי וְאֶת מוֹפְתֵי, בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. ד וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים פָּרְעָה, וְנִתְּנִי אֶת יָדִי בְּמִצְרָיִם; וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, בְּשַׁפְטִים, גְּדֹלִים. ה וְנָדְעוּ מִצְרָיִם כִּי אֲנִי יְהוָה, בְּנִטְתִּי אֶת יָדִי עַל מִצְרָיִם; וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִתּוֹכָם." הרמב"ן תוהו ממש כפי שתיארנו לעיל, אם האל הקשה את לב פרעה בצורה חיצונית מדוע פרעה ראוי לעונש? תשובות שונות ניתנו במהלך הדורות ואני בחרתי להביא שתיים ועוד אחת.

ר' עובדיה ספורנו מתאר את הבחירה החופשית כיכולת האדם לבחור לחזור בתשובה בכל שלב, יכולת זאת לא נשללה מפרעה בשום שלב. במצב רגיל אכן היה פרעה משלח את העם אבל לא משום שהיה חוזר בתשובה, אלא פשוט מפחד מפני המכה הבאה. ה' חיזק את יכולת הסיבולת של פרעה, אבל לא השפיע באופן ישיר על יכולת הבחירה, ופרעה הוא זה שבחר לא להכיר בה'.

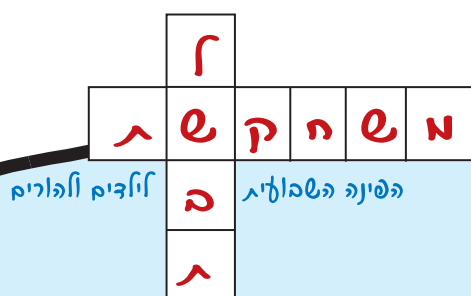
הרמב"ם, חסיד גדול של הבחירה החופשית המוחלטת המכתיר אותה כ"עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה", מסביר כי אכן לא התערב ה' כלל בהטיית מחשבתו או לבו של פרעה. פרעה הוא זה שבחר ללכת בדרך הסיבוב וההכחשה וככל שהתמיד בה כך הפכה היכולת שלו להפוך את בחירתו לקשה יותר. כלומר הבחירות הנייטרליות שבין טוב לרע הן מועטות, האדם מחליט אותם בשלב התחלתי של חייו ומשם הוא שובי בנטייתו.

לי מזכירה פרשה זו כל שנה את הנערים העקשניים שהייתי פוגש בוויכוחים במהלך שנות התבגרותי (הייתי וכחן נלהב).

ביקור גני קטל בכיגה אי קטל

פיליאל גס באבא גיטלין בען דאל

המכה הראשונה שנוחתת על המצרים היא מכת דם. בחידון שלפניכם מתחבאת המילה "דם" בתוך מילים ארוכות יותר. האם תדעו את כולן?
כפצח!
 נלך ויבאדפ זאצברג

1. שם של פיל מעופף _____
2. ההפך ממאוחר _____
3. שלשולים גרים בתוכה _____
4. משחק לוח עם חיילים אדומים ושחורים _____
5. ההפך ממתעורר _____
6. זולגות מהעיניים _____
7. איפור לשפתיים _____
8. מילה נרדפת לשקט _____

